

մշակութային առումով եվրոպական երկիր չէ: Եապես տարբերվում են քրիստոնյաների եւ իսլամ դավանողների բարքերը, մտածելակերպը, ավանդույթները եւ այլն: Թուրքիայում անելիքներ կան՝ արդարադատության, ոստիկանության, խոսքի ազատության, ազգային փոքրամասնությունների շահերի պաշտպանության, կանանց ու տղամարդկանց իրավունքների հավասարության եւ այլ ոլորտներում: Թուրքիան իր տնտեսական հզորությամբ ու զարգացման մակարդակով չի համապատասխանում ԵՄ երկրներին:

ԵՄ-ին Թուրքիայի անդամակցությունը կարող է բացասաբար ազդել աշխատանքի շուկայի վրա (հատկապես՝ ֆինանսատնտեսական վերջին ճգնաժամից հետո), կստեղծվի քառասային իրավիճակ, բացի այդ՝ կկրճատվեն առանձին անդամ պետությունների օգուտությունները:

Տնտեսական իրավիճակը բարվոք չէ ԵՄ մի շարք երկրներում: Դեֆոլտի եզրին հայտնված Հունաստանին սպառնում է անխուսափելի սնանկացումը, եւ չի բացառվում եվրագոտուց կրա դուրս գալը: Հունաստանի նոր ձեւավորված կառավարությունը ձգտում է հավանության արժանացնել Եվրոպայի օգուտության ծրագիրը: Դժվար կացության մեջ են հայտնվել նաեւ Իսպանիան, Պորտուգալիան, Իտալիան:

Ինչ վերաբերում է ԵՄ եւ ՀՀ միջեւ ինտեգրացիոն կապերին, Հայաստանը 1998թ. ստորագրված՝ «Եվրոպա-Կովկաս-Ասիա» (ՏՐԱՍԵԿԱ) միջազգային տրանսպորտային միջանցքի զարգացման համաձայնագրի հիմնադիր երկրներից մեկն է: ՀՀ ստորագրել է նաեւ մի շարք համաձայնագրեր, մասնավորապես՝ «Հյուսիս-Հարավ» միջազգային տրանսպորտային միջանցքի մասին պայմանագիրը, Տրանսասիական երկաթուղային ցանցի մասին համաձայնագիրը, Տրանսեվրոպական մայրուղային ցանցի մասին համաձայնագիրը, Գլխավոր միջազգային ավտոմայրուղիների մասին Եվրոպական համաձայնագիրը եւ բազմաթիվ այլ համաձայնագրեր:

ԵՄ-ի եւ ՀՀ-ի միջեւ ինտեգրացիոն գործընթացի քայլ կարելի է համարել ՀՀ-ի ներգրավումը «Ընդլայնված Եվրոպա՝ նոր հարեաններ» ծրագրում, իսկ ներկայում էլ՝ «Անդրսահմանային երկրների համագործակցության» ծրագրում: Դրանցով ԵՄ-ը ցանկանում է բարիդրացիական հարաբերություններ հաստատել այն երկրների հետ, որոնք կարող են սահմանակից դառնալ ԵՄ-ին՝ նրա հետագա ընդլայնման արդյունքում: Իսկ ՀՀ-ն ԵՄ-ին սահմանակից կդառնա միմիայն Թուրքիայի անդամակցությունից հետո: Այնպես որ՝ Թուրքիայի անդամակցությունը ձեռնտու է նաեւ Հայաստանին:

ՀՀ զարգացման հեռանկարները զգալի կախված են այն բանից, թե կկարողանա արդյոք ՀՀ-ն ռացիոնալ օգտագործել իր աշխարհաքաղաքական դիրքը, դառնալ տրանսպորտային միջանցք Արեւմուտք-Արեւելքի, Հյուսիս-Հարավի համար: ՀՀ-ն եապես կշահի, թե՛ ասիական երկրներից դեպի Եվրոպա կառուցվելիք Եներգետիկ խողովակաշարերն անցնեն Հայաստանի տարածքով, ինչպես նաեւ թե՛ ԵՄ եւ ԱՊՀ երկրների շրջանակներում ստեղծվի հաղորդակցման ուղիների միասնական ծրագիր, եւ Հայաստանն ընգրկվի այդ ծրագրում:

Armenia of geographical status has the most improper situation among the other tow contries of Caucasus region (Azarbijan and Georgia) and considering to the present problems among its three neighbors (Azarbijan, Georgia and Turkish), Iran strand in fact is its vital path. Armenia of scope, population and common boundary length with Iran is very small so thanks to its limiting in land, blockage by offensive countries, having different religion with region countries and also ample immigrants in Iran and other places of the world is so important to Iran. Islamic republic of Iran has a relationship with all three Republics of Caucasus and based on its foreign policy wants to improve its relations with other region countries but at in question region among Caucasus republics some developing factors have caused the more important Armenia. Some trans-regional factors influenced on developing of Iran with Armenia. In current articles attempted to verify these causes and factors, structure changes in international system including Soviet ruin and the ending of cold war, the changes of tow-polar system in the world and its balancing, communism failure and other factors of creating the independent countries from Soviet and concentrating of regional and trans-regional countries on these countries for their natural and oil resources and also lack of sufficient development of these countries from technology and economic aspects and . . . , caused these regional and trans-regional countries for ravening these resources come to these regions and many of such factors were effective in expanding the interactions between Iran and Armenia.

In present process of globalization, which has begun from word war II, developing of foreign trade has a special position. Endorsement the public agreements for tariff and trade and converting these institutions to global trade organization over the time can imply to the importance of these organizations in creating the free trade and economic dependence of countries to each others and globalization of economics. To days global markets links goods, and increasingly services, countries, regions, cities, organizations and people in a point which as a exchanging the national products to each other, is so upper than trade notion. Quantitative and qualitative increment of trade at global level is one of the basic important and evident indexes of economical globalization. This index that is as old as economic globalization, incurred the primary and basic part of this process. In other words international commerce consider as a first aspect and the symbol of economic globalization which its history backs to middle of 19th century. In economic globalization era, trade has voided of traditional and limiting figure and in new formats including the management of global commercial organization on global trade and regional advent along with other economic phenomenon continuous to its improvement. Armenia with geopolitics problems severely needs to fuel material, Iran commodities and Iran strand for export and import and also Iran boundary for access of this country to free waters has found an exceptional mood. Proper utilization of this opportunity and owning Armenia markets as a long term and permanent esteem and not short term and transient one, can consider as a supplier of profits for Islamic Republic of Iran. Armenia however of scope point, population and common boundary length with Iran is so small and yet among the elites and our people is formed a minor cognition sensitivity towards it, but the fact is that, this neighbor of Iran has a significant importance for Iran which obligate the necessity of providing the foreign policy and complex relationship based on its importance with considering to national profits. So cognition and addressing the national profits of Iran in Armenia are the most immediate preliminaries for preparation of foreign policy which implied shortly.

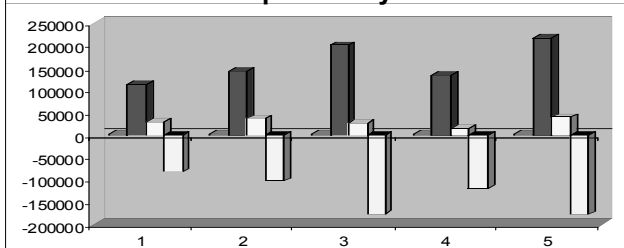
Armenia, alternative path for relation of Iran with Europe: Over the past years, Iraq path thanks to the occurrence of Iran and Iraq war and Caucasus path thanks to the ex-Soviet approaches on Iran was closed and Turkish was converted to the only relational strand of Iran with Europe. This point knowingly the present limits, result in Turkish impacts on Iran and also Iran couldn't do counter measures. With dependence of Armenia and Georgia and presenting relative security in achieving Iran boundary to Black sea, this path can be a proper alternative for implied path. Since 1996, by construction of stable bridge on Aras river in Magry, the relation between tow countries is provided so for wide utilization and for goods and passengers transporting it is necessary to build another bridge on Aras and a 25-kilometers tunnel of Gajeran for passing of small impassable Caucasus cervix and also Armenia and Georgia roads also need to main widening and reconstruction. But all of these measures were cost effective and would have important political, geopolitics and economic effects for Islamic Republic of Iran.

Iran, reliance point for Armenia: After the Soviet ruin and depend-

Trade exchanges between Iran and Armenia in the past five years. Table 1:

Description	2006	2007	2008	2009	2010
Import of Iran (million dollars)	113,014	141,010	200,856	133,901	217,711
Export to Iran (million dollars)	29,065	37,397	24,468	14,019	39,642
Trade balance (million dollars)	-83,949	-103,613	-176,388	-119,882	-178,069

Trade exchanges between Iran and Armenia in the past five years. Figure 1:

Iran's main exports to Armenia Table 2:

Number	Goods name	Value (thousands dollars)
1	Devote to tar	5859
2	Suya and its appurtenance	4432
3	Milled products of iron and steel	3796
4	There is non cross Milled products of iron and steel	3637

Iran's main imports of Armenia. Table 3:

Number	Goods name	Value (thousands dollars)
1	Living animals like sheep	20205
2	Steel lose	2047
3	Aluminium loss	2031
4	Battery loss	1038
5	Milled sheets of aluminium	623

ence of Armenia, this confined country in land, immediately enter to war with Azarbijan and so it is more than 10 years that relational paths between them is dissection. Also since the onset of Armenia dependence, Turkish has boycotted this country for help to Gharebagh and yet is blocked the relational paths of Armenia to Turkish. Over the past years Georgia as the only northern neighbor has engaged in domestic wars and however today security is provided in transit routes of Armenia-Teflis-Black sea, but various approaches of two countries and undesirable quality of connectional path results Iran consider as the only credit path for Armenia to goods, exports and people necessary imports. Such conditions converted Iran to the most important reliance of Armenia and normally Iran dominance on this country has increased.

Armenia as a trade partner: Considering to the geopolitics problems, Armenia severely needs to fuel, Iran goods and also Iran strand for goods export and import and for access of this country to free waters is exceptional mood. Regarding to various need time to extreme electricity energy in Iran and Armenia, the exchange of electricity between these tow countries in different periods can meet the small part of Iran needs to electricity in summer and simultaneously can cause the increase of interactions of tow countries.

Armenia need to energy: Energy shortage is one of the key economic factors. Before ruination about half of the total energy in Armenia was as a natural gas and parts of it in the form of oil and petrol products. In

the past 70 percent of consuming or usage gas was transmitted from Turkoman through Azarbijan and 30 percent through Georgia transmitted to Armenia. In 1991 Azarbijan pipeline was slacked but yet the Georgia pipeline is open. On the other hand because of Georgia conflicts and frequent riots in it Georgia Azeri is endanger of slack. The petrol products which through Georgia by train and tanker from Russia received in Armenia almost are influenced of internal conflict and boycotted in this country. Because of Mazut shortage, the electricity stock is decreasing and now is severely depend on domestic, limiting water resources. Sevan sea in past was vital resource for providing the electricity but now decreased so that if decreasing of sea level continues would create serious ecologic danger. Armenia of energy resources is so poor and relies on abroad. This Republic provides gas from Siberia and Turkoman and oil and coal of other countries. As implied in current years considering to dissection of Armenia relational routes with abroad thanks to Gharebagh conflict, normally usage energy was of electric energy type which was met by thermal, hydroelectric and nuclear powerhouses. With voiding the Octomberain powerhouse from production cycle because of environment demolition and lack of sufficient security, the electricity production in this country severely decreased and in 1993 some parts of Yeravan, Armenia capital, had even lesser than 3hours electricity flow a day. Obviously without a permanent electricity flow, many of the facilities in country will be remain unprofitable. In Armenia one of the most important problems is providing the needed energy that has disordered not only industries but people routine life. Along with this basic problem, environmental knot also is advanced which itself is derived of energy problem. For meet the energy problem in Armenia was done measures which finally will impose irreparable harm on environment of this country. It is said that since Armenia has no energy resources all of the energy providing programs in this country basically are based on electric energy production so that Armenia till before the Soviet ruination was exporter of electric energy at inside of Soviet and energy production was done by nuclear, water and thermal powerhouses. In current years with formation of said problems now it is not only isn't electric energy producer but even can not meet its electricity energy needs. In Yeravan, electricity flow limits to tow or four hours a day and results in many problems in people needs coverage. The minor of these problems are dissection of potable water flow, tribulation of urban and non urban transport vehicles and being closed of factories that in their product cycles need to electricity flow. It is worthy to note that Yeravan have urban transport system like metro, tram, electrical buses and also gasoline taxis. Thermal powerhouse of this country thanks to the shortage of Mazut fuel and gas, converted to the semi-closed collections and though Yeravan and most of the cities in Armenia benefits from urban gas transmission network but because of war occurrence between Azarbijan and Armenia and dissection of Azarbijan gas exports and since gas import pipelines from Georgia are endanger of ruination so practically home and industrial usage gas in Armenia is dissection. Electric energy is devoted just for vital services utilization. Armenia at all has no oil or gas resources and import of this material considering to economic crisis is engaged serious problem. However energy problems in Armenia caused the environmental problems and undoubtedly its continuous will be influence on neighbor regions ecology including Iran. For energy secure, Armenia Republic among its neighbors depend on Iran and after Russia, Iran in region has a close relation with Armenia and can be effective for energy crisis in Armenia. So can suppose the energy shortage factor in Armenia as connectional factors of these tow countries and from this one both countries can benefit for improvement.

Commercial exchanges of Iran and Armenia since 2006-2010: Based on obtained statistics from Tehran chamber of commerce, industries and

UDC 339

ECONOMIC-TRADE RELATIONS OF IRAN AND ARMENIA

Thesis theme:

Iran and Armenia Economic-trade Relations, Situation and those outlooks

Scientific supervisor:

Toros TOROSYAN

Doctor of economics, professor

Ali Asghar

TATLARI

PHD student

Department of International Economics,

Faculty of Economics, Yerevan State University

mines about 144591 million dollars since 2006 till 2010 has imported from Armenia to Iran and 806492 million dollars has exported from Iran to Armenia. Based on given statistics Iran export bulk to Armenia over the in question years was about 5/58 fold of Armenia export volume to Iran.

Over the years 2007-2009 the amount of Armenia exports to Iran has decreased which this one isn't a good sign for Armenia exports. Iran exports to Armenia basically includes: tarry mineral oils, Molybdenum, its oxides and hydroxides, soya oil, sheet types, petrol products, ferro-silicon, glass, conserve and compote, textiles and ect., and Iran imports from Armenia includes to aluminium and iron loss, living animals like sheep, blocks, locomotive elements.

The most exporting material of Iran to Armenia has been tar with 5859 thousands dollars and the most exporting good from Armenia to Iran is living animal like sheep in quantity 20205 thousands dollars. The first to the fourth grade of exporting materials from Iran to Armenia devote to tar (5859 thousands dollars), suya and its appurtenance (4423 thousands dollars), milled products of iron and steel (3796 thousands dollars), and finally there is non cross milled products of iron and steel (3637 thousands dollars). The first till fifth rank of Iran importing goods from Armenia includes living animals like sheep (20205 thousands dollars), steel loss (2047 thousands dollars), aluminium loss (2031 thousands dollars), battery loss (1038 thousands dollars) and milled sheets of aluminium (623 thousands dollars). As it is clear from graph, Iran exports to Armenia over the in question years has increased about 92/64% while importing from Armenia to Iran just about 36/31% has increased.

Future perspectives: Regarding to above mentioned issues and relative decrease of Iran exports to Armenia over the 2008-2010 it is necessary to provide a complex export-based commercial and economical program or the existence rules for simplify be revised. The most important notes for export improvement to Caucasus region are as follow:

The exchange of private section commercial boards, Up bringing the ambassadors and experts whom have specialty, experience and sufficient knowledge to economical and commercial affairs, Islamic Republic of Iran embassies must perform requirement cooperation and pursuit towards Iranian companies demands from debtor companies of these countries, Issuing visa for merchants, investigator, truck drivers and visitors, Dispatching the commercial counselors and establishing their offices in out of embassy for providing the close relations with private sections, Endowment bank credits for engineering and technical services issue and simplifying the credit meet for establishing Iran commercial center in other countries, Regular schematization for fairs holding and control these fairs before and after fair in these countries, Monitoring the exporting policies for issuing the qualified goods with apt package and brochures in local language, Establish the exporter union inmate in each of these countries, Provide finance and timely paid of exporting services and goods awards, Determine the rival tariff value with other region countries, The cooperation expansion in diamond industry with Armenia, and Develop solidarity in electricity field.

References:

1. Sedigh Mirebrahim, *Iran relations with Caucasus Republics (since 1991)*, Studies journal of central Asia and Caucasus, #53, pp. 275-278.
2. Sedigh Bathai Asl Mirebrahim, *Political and economical relations of Armenia with Islamic Republic of Iran*, Nur Raskhun cultural institution, thematic articles.
3. Momayez Leyla, *Economic globalization effects on Iran foreign policy (the first part)*, International relations collection, International economic articles.
4. Musavi Seyed Rasoul (1995), *Articles set of resources and capacities seminar in central Asia and Caucasus*, Press, Ministry of foreign affairs.
5. *The articles of tenth international congress of Caucasus and Central Asia: 10-years changes, Past experiences and future perspectives*, Political and international studies office, Ministry of foreign policy, 2004.
6. *Caucasus and central Asia studies journal*, Ministry of foreign policy, 1994.
7. *The fourth program of economical, Social and cultural development of Iran, 2005-2009*, p. 6.
8. Musavi Seyed Rasoul (2003/10), *In quest of "Common idea for Caucasus security"*, Diplomatic Hamshahri, 2003, #4, p. 12.
9. Seraj Reza (2008), *Verifying the roots and consequences of war in Caucasus*, Farsi news.
10. Rezaei Seyed Kazem (2006), *Moscow and Washington after America congress election, increase of conflicts*, p. 24.
11. Afshordi Mohammad Hosein (2002), *Caucasus geopolitic and foreign policy of Iran, war super era*.
12. Mojtabehzadehm Piruz (1995), *Iran views regarding to Caspian sea-Central Asia*, political and economical journal, 14th year, #155-156, p. 8.
13. Moazami Ghoudarzi Parvin (1999), *Iran and Russia situation in Central Asia and Caucasus*, Caucasus and central Asia studies journal, 9th year, #95-96.
14. *Tehran chamber of commerce, industries and mines*, <http://www.tccim.ir>

20-րդ դարի վերջին տասնամյակներից սկսած՝ զբոսաշրջության ոլորտում արձանագրվեց անսխառեպ աճ: Այն դարձավ մի շարք երկրների տնտեսության զարգացման հիմնական գործոններից մեկը: Այսպիսի պայմաններում ոլորտը չէր կարող անուշադրության մատնվել, եւ ստեղծվեցին պետական մի շարք ստորաբաժանումներ, որոնք պետք է զբաղվեին զբոսաշրջության ոլորտի կարգավորմամբ: Այդպիսի մարմիններ էին Իսպանիայում Էկոնոմիկայի նախարարության ներքո գործող Առեւտրի, զբոսաշրջության եւ փոքր բիզնեսի պետական քարտուղարությունը, Գերմանիայում՝ Ազգային զբոսաշրջային կոմիտեն, Ավստրիայում զբոսաշրջության հարցերը կարգավորում է Էկոնոմիկայի նախարարությունը, Շվեյցարիայում՝ Չբոսաշրջության կենտրոնական գերատեսչությունը, Հայաստանի Հանրապետությունում՝ Էկոնոմիկայի նախարարության զբոսաշրջային վարչությունը եւ այլն:

Չբոսաշրջության ոլորտի պետական միջամտությունը կարող է դրսեւորվել ուղղակի եւ անուղղակի ազդեցության մի շարք գործիքների միջոցով.

- ոլորտին վերաբերող օրենսդրական դաշտի ստեղծում, օրենքները պետք է կարգավորեն զբոսաշրջությանը վերաբերող հիմնական հարցերը՝ ներառելով հեռանկարային ոլորտների ակտիվացումը,
- հակաճգնաժամային միջոցառումների մշակում, որոնք պետք է հնարավորինս մեղմեն համաշխարհային տնտեսության մեջ սկիզբ առած անբարենպաստ գործընթացները,
- ներդրումային գրավիչ միջավայրի ստեղծումը,
- շրջանների համաչափ զարգացման աջակցությունը,
- զբոսաշրջային եւ այլ ոլորտների միաժամանակյա զարգացման ապահովումը,
- առաջարկվող ծառայությունների ընդլայնման շնորհիվ զբոսաշրջիկների ներհոսքի մեծացումը:

Երբ խոսքը վերաբերում է զբոսաշրջության ոլորտի պետական կարգավորման տնտեսական մեխանիզմներին, հիմնականում ելնում են այն դիտարկումներից, որ զբոսաշրջությունը՝ որպես բազմաոլորտային համակարգ, առավել կարիք ունի համակարգման եւ կարգավորման, քան այլ ոլորտներ: Պետությունը պետք է միջամտի, երբ դրա կարիքը բխում է հասարակության եւ ոլորտի շահերից:

Չբոսաշրջության ոլորտին պետական միջամտությունը պայմանավորված է նաեւ հետեւյալ հանգամանքով: Այն տնտեսության մեջ գործող օղակներից է, որի հաջող զարգացումը մեծապես կախված է նաեւ այլ ոլորտներից: Դրանցից են տրանսպորտը, կապը, ապահովագրական գործը, բնապահպանությունը, տեղական ենթակառուցվածքների զարգացածությունը եւ այլն: Սրանց հաջող գործունեության ապահովումը անհնար է առանց պետական միջամտության:

Ինչպես նշեցինք, զբոսաշրջության ոլորտի պետական կարգավորումը տարբերվում է այլ ոլորտներից: Նախ՝ այստեղ գործող բոլոր կազմակերպությունները պետությունից ակնկալում են զբոսաշրջային բարենպաստ միջավայրի ստեղծում: Ի՞նչ է սա նշանակում: Չբոսաշրջության զարգացումը, դրա խթանումը մեծ մասամբ ոչ թե կախված են վերոնշյալ քաղաքականություններից, այլ պետական սեփականություն հանդիսացող, զբոսաշրջիկների համար հետաքրքրություն ներկայացնող մի շարք տեսարժան վայրերից, որոնք պետք է պատշաճ վերաբերմունք ցուցաբերվի: Սա պատահական չէ, քանի որ զբոսաշրջիկներին հիմնականում գրավում են ազգայինը, յուրահատուկը: Պետական միջամտությունը կարեւորվում է ոչ միայն այդ օբյեկտների խնամքով, այլեւ դրանց ընթացիկ վերահսկողությամբ: Այսպիսի միջոցառումները կարող են իրականացվել միայն պետության նախաձեռնությամբ, չնայած ֆի-